

ЗА „НУМЕРОЛОГИЈАТА“ НА НЕОЛИБЕРАЛИСТИЧКИОТ ГЛОБАЛИЗАМ

СИРОМАШТИЈАТА - ВТОРО ИМЕ НА СТРУКТУРНОТО НАСИЛСТВО

ДИМИТАР АПАСИЕВ

АПСТРАКТ

Целта на овој труд е да даде еден малку поинаков осврт на подзаборавеното и често запоставено структурно насилство и на неговиот најзабележлив феномен – *сиромаштијата*, како една од антицивилизацииските појави во современото „развиено“ општество.

Во него се разработуваат видовите на овој „мек“, но мошне деструктивен вид насилство врз човечноста, а преку бројните статистичко-нумерички податоци и компарации ова прашање се става во контекст на денешниот целосно делегитимиран систем на капиталистички *неолиберализам* – со посебен осврт на т.н. „македонски случај“ во периодот на [пост]транзицијата.

Од анонимна исповед на еден сиромашен Африканец, па преку мислења на видни автори, активисти и авторитети (Ганди, Лутер Кинг, Галтунг, Бауман, Курон, Жижек, Рацин и др.) – авторот текстот го завршува во еден оптимистички тон – со изјава на инспиративниот Џиду Кришнамурти дека „Човекот е сам свој ослободител!“

Клучни зборови: *структурно насилство, сиромаштија, пауперизација, глад, „Земји во развој“ (Трет свет), транс-национални корпорации (ТНК), приход, кризи, култура.*

SUMMARY

The aim of this paper is to give a slightly different emphasis on neglected and often forgotten *structural violence* and its most notable phenomenon – *the poverty*, as one of the anti-civilization phenomenon in modern “developed” society.

In this essay are being elaborated the aspects of this “soft”, but highly destructive, type of violence against humanity and, through the numerous statistical-numerical data and comparisons, this issue is placed in the context of today completely de-legitimized system of capitalistic *neo-liberalism* – with particular reference to the so-called “Macedonian case” during the [post]transition.

From an anonymous confession of a poor African, and through the opinions of prominent authors, activists and authorities (Gandhi, Luther King, Galtung, Bauman Kurori, Zizek, Racine and others) – the author ends the article in a optimistic tone, with the statement of the inspirational Jiddu Krishnamurti, that: „*Man is his own Deliverer!*”!

Key-words: *Structural violence, poverty, pauperism, starvation, Developing countries ('Third World'), trans-national corporations, income, crisis, culture.*

...Јас ја знам сиромаштијата, бидејќи таа постоеше и пред јас да се родам и постана дел од мојот живот, а тече како крвта низ моите вени. Сиромаштија не е да се чувствуваш гладен еден ден, а следниот да јадеш – сиромаштија е чувство на празнина без никаква надеж за иднината. Сиромаштија е кога никој не сочувствува со твојата болка и кога твоите соништа одат во неповрат, оти нема кој да ти помогне. Сиромаштија е да ги гледаш твојата мајка, твојот татко, брат или сестра како овенуваат во болка и жал, само затоа што не можат да најдат нешто за јадење. Сиромаштија е да ги слушаш твоите баба и дедо како, со плач, ја повикуваат смртта – оти повеќе не можат да ја издржат својата мизерија. Сиромаштија е да ги гледаш твоите деца и внуци како буквално умираат, а да не можеш ништо да направиш! Сиромаштија е кога ги гледаш како леат солзи, дури и во нивните најдлабоки соништа... Сиромаштија е кога бедно си го криеш лицето пред другите, оти се чувствуваш помалку од човечко суштество... Сиромаштија е кога надежта на твоите чесни родители исчезнува со само едно трепнување на окото... Ја познавам јас сиромаштијата како татковото име. Таа трае, таа работи и никогаш не зема одмор за празници.

*Исповед на еден Африканец*¹¹²

¹¹² Дел од текстот „Сиромаштијата во Африка“ е преземен од весникот *Слобода*, бр. 5 (јули 2010), во издание на активистите на Анархистички фронт - Скопје; автор Freedom Fighter, стр. 8.

ЗА СУПТИЛНОТО НАСИЛИЕ ВРЗ ЧОВЕКОТ

Верувам дека солзата на едно дете овде, на Земјата, предизвикува потоп во најоддалечените простори на Вселената... А можеби предизвикува и судир на галаксии.

Венко Андоновски, интервју (март 2011)

Насилството е мошне сложен поим кој се поврзува со институции, културни својства и поведенија кои го ограничуваат развојот на човековиот потенцијал и ги попречуваат настојувањата на луѓето да ги контролираат своите тела, своите поведенија и својата општествена средина во која живеат и дејствуваат. За да ги разбереме луѓето, ние би требало да ги разгледаме холистички (во целост), екстензивно (во сите времиња и култури) и интердисциплинарно (користејќи податоци од различни научни извори).¹¹³

Најчесто, ние луѓето, најмногу се плашиме од директното насилство кое е видливо и функционира деструктивно т.е. со тенденција и намера да му наштети, пред сè, на нашето тело – на пример, нанесување повреда со употреба на груба физичка сила или оружје (лат. *vis absoluta/vis armata*). Но, општоприсутното т.н. *структурно насилство* е многу посуптилно, порафинирано и попрефинето – тоа, барем на прв поглед, е без видлива волја да наштети, „убивајќи тивко и полека“ (Галтунг) – но, и тоа како, може да биде исто толку, ако не и повеќе деструктивно. Да се потсетиме, на пример, на 12-те милиони деца кои секоја година умираат од глад, и да ги споредиме со 9-те милиони просечно убиени луѓе, на годишно ниво, во меганасилството манифестирано за време на Втората светска војна (1939-1945).

Махатма Ганди (Mohandas Karamtschand Gandhi, наречен Mahatma = „Големата душа“/1869–1948) - кој го основа специфичниот морален и делотворен метод на политичка борба *Satyāgraha*, во делото *Хинду Свараџ (Индиска самоуправа)*, во Главата VI посветена на „Цивилизацијата“ ќе истакне:

Ова е [нашата] цивилизација. Порано, луѓето работеа под ведро небо онолку [колку што можеа и] колку што сакаа. Сега илјадници работници се собираат за да работат во фабриките [на богатшите] и во [нивните] рудници. [Ви тврдам дека] нивната состојба е полоша и од онаа на сверовите! Тие се обврзани да работат [на норма] – ризикувајќи си го животот, во полза на милионерите... Порано, луѓето беа поробувани под физички притисок. Сега се поробени од искушението на парите и од луксузите коишто тие можат да ги купат... [Во оваа 'цивилизација'] неморалноста често се учи во име на моралноста.¹¹⁴

¹¹³ Така и Олга Мурцева - Шкарик: „Ненасилна трансформација на конфликти“ во *Теории за мирот и конфликтите - читанка* (редактор Светомир Шкарик); Правен факултет „Јустинијан Први“, УКИМ; Скопје, 2007; стр. 9.

¹¹⁴ Махатма Ганди: „Хинду Свараџ (Индиска самоуправа)“ во *Теории за мирот и конфликтите - читанка* [редактор Светомир Шкарик]; Правен факултет „Јустинијан Први“, УКИМ; Скопје, 2007; стр. 30.

Во овие драматични моменти на човековата историја и цивилизација, здравиот хуманистички настроен човекот Разум (Recta ratio) разбирливо си ги поставува „проклетите прашања“: Зошто, и покрај практично неограничените можности за човеково производство, сиромаштијата и мизеријата се во вртоглав порастат? Зошто и денес има луѓе кои сè уште умираат од глад? Зошто, по ǎволите, има толку многу бездомници? Зошто царува таква апатија околу можноста за создавање подобар свет од овој во кој живееме?... Илјада „зошто“, а само едно „Затоа“! На мислење сум дека, по еднодецениски автентичен развој „одоздола“ на т.н. *алтерглобалистичко движење* на светско ниво - барем делумно, мноштво на независни и социјално освестени интелектуалци и активистички организации го чепнаа вистинскиот одговор – причината за овој кошмар кој го живееме е присуството на суптилното, меко, нежно и, на прв поглед, невидливо, а перманентно присутно „структурно насилство“ - продуцирано од страна на државата како класен, хиерархиски, насилен и во с’ржта корумпиран концепт, како и од нејзините олигархиски владејачки елити со себично-егоистички интереси и огромна акумулација на нечовештина, лошотилук и капитал.

Фамозното **структурно насилство** всушност е плод на *поделбата на трудот* – појава на општествената хиерархизација и на зголемувањето на бројноста на и во човековите заедници (societas/општества), каде што се оневозможува проблемите да се решаваат преку дијалог, договарање и консензус. И токму структурното насилство е причината поради која материјалниот и техничко-технолошкиот напредок не доведоа до паралелен пораст на животниот стандард на мнозинството, туку напротив – само се продлабочи јазот помеѓу богатите, кои станаа уште побогати, и сиромашните - кои станаа уште посиромашни. Исто така, овој вид „насилство на системот“ е плод и на *културната еволуција* – бидејќи експлоатацијата и потчинувањето станаа можни дури кога, со тек на време, наводно престана потребата сите членови на една заедница да соработуваат и активно да ги развиваат своите потенцијали (како *zoop politikon*) – како што беше случајот со првобитните т.н. ловечко-собирачки заедници, каде што храната се споделуваше рамноправно за сите и за секого.¹¹⁵

Структурното насилство - втемелено во премолчаните претпоставки на *општествениот ред* (да се потсетиме тука на „мистичните темели на авторитетот“, за кои ни говореше деконструктивистот Ж. Дерида/Jacques Derrida, 1930–2004) - всушност, потајно ѝ одговара, и ѝ оди во прилог на „благосостојбата на бирократизираната власт“ (Шелева), без разлика на нејзината идеолошка колоритност. Своите благодети и узурпации таа [власта] му ги должи токму на тој неименуван, неидентификуван, несводлив, премолчан „вишок“ насилство - кое е *a priori* вградено, саморазбирливо и

¹¹⁵ О. Мурцева Шкариќ: *Ненасилна трансформација на конфликти*, Филозофски факултет при УКИМ, Институт за психологија & Балкански центар за мир; Скопје, 2007; стр. 3 и 24.

„дозволено“, во рамките на социјалниот поредок. Токму привилегиите, што ги обезбедува власта, благодарение на постоечкото структурно насилство и бирократската „тиранија без тиранин“ (Х. Арент/ Hannah Arendt, 1906–1975) - денес го прават возможен и изводлив „родоскрвниот [инцестуозен] сојуз меѓу левицата и десницата“.¹¹⁶

А, пак, „нашата“ вистина за нашето совремије е малку посложена и крајно политички некоректна (Ванковска) – имено, глобалните [особено финансиски] институции остануваат слепи и глуви за *глобалните облици на неправда* и за растечкиот јаз меѓу глобалниот Север [центарот] и глобалниот Југ [периферијата]. Овие институции и нивните наводно принципиелни правила се само облик на структурно насилство, под кое умираат милиони без и да биде испукан куршум. Прагот на ‘прифатливост’ на умрени и жртвувани никогаш не го определуваат оние што умираат, туку секогаш оние што имаат моќ, но не дејствуваат за доброто на сите.¹¹⁷

Ако подлабоко промислиме – и нема нешто „мистериозно“ во врска со структурата: едноставно, таа претставува *начин на интеракција* (Галтунг) каде што луѓето играат улоги, без воопшто и да размислуваат или да бидат свесни за тоа – бидејќи, нели, просторно гледано „сите тоа го прават“, а временски гледано „отсекогаш така се правело“. Сеедно која интеракција ќе ја земеме за пример, доколку таа се повторува многупати станува толку закоравена и нормална, што дури и најмала варијација може да предизвика чудење кај луѓето.

Но, покрај разноликоста на овој прикриен облик на насилство, тука постои и следниов философски проблем, кој се чини умесно да го наречеме *лилипутански синдром*: имено структурите, кои барем навидум изгледаат цврсто (сетете се, на пример, на патријархатот, робовладетелството, феудализмот, капитализмот, комунизмот, [нео]колонијализмот, глобализмот, неолиберализмот и сл.) - ги прават луѓето да изгледаат сосем ситни, безначајни, малечки [во деминутив], анонимни и без влијанија врз главниот тек на животот.

Оваа т.н. мејнстрим демагогија за наводната „непроменливост на системот“ која има за цел да дестимулира приклучување на било каков вид активистичка и критички настроена опозиција, всушност го раѓа и следниот проблем – а тоа е *деперсонализацијата*, односно лажното пренасочување на вниманието од „лошиот актер“ (пр. алчен капиталист) кон „лошата структура“ (пр. капитализмот како систем). Ова му овозможува на опресорот, кој е човек, морално да се оправда и да ја префрли вината кон анонимната и често нејасна „структура/систем“ – што, пак, го ослободува од каков било товар на лична или

¹¹⁶ Елизабета Шелева: *Заробеници на денот* [V. Власт и патологија] – „Нулниот степен на власта“; <http://www.e-books.com.mk/05kolumni/2002/sheleva/zapis.asp?id=32> (пристап: 12.IV.2011).

¹¹⁷ Види кај Билјана Ванковска: <http://vankovska.blog.mk/page/20/> (пристап: 10.IV.2011). Колумната „Тукидид од Хопенхаген“ [Градот на надежта], која е посветена на Глобалниот самит за климатските промени одржан во Копенхаген (Данска), е објавена во *Нова Македонија* на 14.XII.2009.

општествена одговорност за своите постапки и нечовечки поведенија. Примери за вакви деперсонализирани анонимни структури, кои не ретко ги слушаме, се и термините: [широките народни] „маси“ во политичкиот жаргон – каде потполно се губи индивидуата; или, пак, „пазарот“ [на пари, на труд, на стоки или на услуги] во економскиот жаргон – каде потполно се губи хуманоста за сметка на профитот. На пример, од економистите често слушаме дека токму „пазарот“ е тој кој ја одредува цената. Но, по поблиско проучување на темата, фамозниот „пазар“ станува помалку анонимен и зазема форма на моќни економски лоби групи во рамки на Транснационалните корпорации (ТНК)¹¹⁸ и меѓународните финансиско-монетарни организации кои ги утврдуваат цените на стоките и услугите, платите на работниците, дивидендите на акционерите, бонусите на менаџерите – и сето ова во име на „пазарот“.¹¹⁹ Накратко речено, структурите одеднаш се *персонализираат* т.е. почнуваат да добиваат лица и наличја, имиња и презимиња, адреси и веб-страници, матни зделки, жиро сметки и сомнителни трансакции.

ЗА ВИДОВИТЕ СТРУКТУРНО НАСИЛСТВО

Кога еднаш ќе ја привикнеме својата совест нешто да прими како 'нежно зло' - наскоро тоа почнува сè повеќе да ни изгледа како 'нежно', а сè помалку како 'зло'.

И. С. Тургењев

(Иван Сергеевич Тургѐнев/1818–1883)

Од продуцираното структурно насилство корист извлекуваат само оние на врвот од општествената пирамида, но повеќето од нас не се и никогаш нема да бидат на „врвот“ – не само затоа што не можат, туку затоа што и не сакаат. Оти сè додека структурите ги перцепираме како нешто надворешно и непроменливо, оваа „шизофрена култура“ (Галтунг) ќе го дефинира индивидуалното насилство како лошо, а групното - во име на

¹¹⁸ Од 100-те најголеми стопанства во светот, 52 не се држави, туку *корпорации*, а во моментот на планетарно ниво постојат преку 20.000 ТНК! 3/5 од светската *трговија со знаење и капитал* се реализира преку т.н. ТНК – што, во превод, значи дека го заобиколуваат конвенционалниот светски пазар и неговите „бариири“. ТНК, преку т.н. *Overpricing операции*, лесно покажуваат „загуби“ во нивното работење – доколку таквата состојба им одговара заради избегнување на плаќањето даноци во земјата (на пример, овие операции во некои земји од Латинска Америка се запрепасувачки: во Перу тие изнесуваат од 50% до 300%, а во Чиле од 300% до 700%)! Денес 400 *корпоративски циниви* во свои раце држат 66% од светското производство, а само 1% од корпорациите во своите раце држат 75% од вкупните инвестиции во другите држави. 10^{те} најголеми фирми од областа на *телекомуникациите* контролираат 86% од светскиот пазар (којшто, пак, е вреден цели 300 милијарди долари)! Пред 25 години 180 корпорации ја контролираа светската *индустрија за храна и пијалоци*, а денес истата таа моќ ја делат само 60 „мамутски“ мултинационални компании. До пред две децении 65 *хемиски компании* беа во жестока конкурентска трка на меѓународната сцена, додека денес преку 90% од светскиот пазар на пестициди го владеат само девет компании. Повеќе на: www.mahatma.ecarta.info.

¹¹⁹ Јохан Галтунг: *Трансформација на конфликти со мировни средства (трансценд метод)*; Балкански центар за мир; Скопје, 2000; стр. 88-89.

расата, класата, нацијата, државата, полот, генерацијата и сл. - како нешто добро, па дури и како „свето и прекрасно“. Токму оваа *атрофија на капацитетот за решавање на проблемите*, всушност, објаснува како насилството полека станува сè поприватливо - бидејќи луѓето се воспитувани некритички да прифаќаат одредени видови насилство како „добри, правилни и, во некоја рака, оправдани“.¹²⁰

Насилната структура може да им наштети на сите или на некои луѓе во таа смисла што им ги негира основните, *базични човекови потреби* - меѓу кои, разни автори [пр. Galtung, Christie, Staub и др.] ги наведуваат: потребата за опстанок и егзистенција (како спротивност на смртта); потребата за идентитет и битисување (како спротивност на бесмисленоста во животот); потребата за благосостојба (како спротивност на оскудацијата и немаштијата - своја или на своите најблиски); потребата за слобода (како спротивност на угнетувањето); потребата за еднаквост (како спротивност на дискриминацијата и диспропорцијата); потребата за сигурност и безбедност (како спротивност на безредието, хулиганството и вандализмот); потребата за самоопределување и независност (како спротивност на зависноста од разни центри на моќ) итн.¹²¹

Со структурното насилство, во кое нема прецизен и препознатлив „извршител“, се среќаваме *во секојдневниот живот* - почнувајќи од аптеката во која не можеш да го најдеш потребниот лек за твојата болест ако немаш пари за „доплата“, преку одбивањето судот да ти ја земе тужбата во работа ако однапред како „аванс“ не си ја платил судската такса, па до неможноста да се запишеш на факултет и да студираш ако немаш уплатница со подмирена [линеарна] „партиципација“ - и, конечно, до тажниот поглед на луѓето кои питаат на улица затоа што немаат друга можност за да преживеат, или пак до твојата дискриминација во автобус т.е. на шалтер, поради тоа што твојот сограѓанин користи различен јазик или „провинцијален“ дијалект.¹²²

Според д-р Ј. Галтунг (Johan Galtung) - професор по мировни студии на неколку светски познати универзитети и пионер на истражувањето на мирот по Втората светска војна - постојат **два главни вида** на структурно насилство:

а) **хоризонтално структурно насилство** - каде што негирана потреба е *идентитетот*. Тоа се случува кога се одвојуваат луѓето кои сакаат да живеат заедно (како што е случајот со Кореја) или, пак, се присилуваат на заеднички живот луѓето кои сакаат да живеат одделно (како што е случајот со Босна). Но, за нас во случајов - со оглед на темата на нашето истражување - доста поинтересно е т.н.

¹²⁰ *Ibid.*; стр. 86-87.

¹²¹ Мурцева-Шкарик: *Ненасилна трансформација на конфликти*, Филозофски факултет, Институт за психологија & Балкански центар за мир; Скопје, 2007; стр. 140.

¹²² Види и кај Ненад Вукосављевиќ: *Ненасилство? - Прирачник за тренинзи од ненасилна разработка на конфликти (за работа со возрасни)*; Центар за ненасилна акција & AUSWÄRTIGES AMT; Белград, 2001; стр. 11.

б) вертикално структурно насилство – кадешто негирани потреби се слободата, благосостојбата или егзистенцијата, и кое првенствено подразбира:

- *алиенација/отуѓување* (културна [над]моќ) – т.е. доминација на одредена „поразвиена“ култура врз друга „понеразвиена“, каде што имаме однос на супериорност и инфериорност;

- *опресија* (политичка [над]моќ) – кога одредена група/групировка/клика ја зела власта во една држава во свои раце, додека мнозинството не е во можност да ја задоволи фундаменталната слобода во одлучувањето за главните животни прашања кои директно го засегаат; и

- *експлоатација* (економска [над]моќ) – безочно искористување на луѓето од страна на економски моќници кои го сконцентрирале капиталот, додека мнозинството се бори за гол опстанок, при што е загрозна базичната потреба за економска сигурност и вроденото човеково достоинство.¹²³

Бездомништвото, гладот, просењето, невработеноста, сиромаштијата, општата пауперизација, немањето излез за младите, непостоењето социјална и јавна здравствена заштита, корумпираноста на политичарите, непотизмот, кронизмот, успехот на партиските полтрони, давењето во медиокритетството, бајатата паланечка просечност и сл. – како што, впрочем, се покажа и од неодамнешните случувања во арапскиот свет, можат да предизвикаат огромен бран т.н. „одбранбено насилство“ против групата експлоататори, бидејќи длабоките структури имаат и своја сопствена *патологија* – која, пак, е генерирана од неправичноста и нееднаквоста што царуваат на секој чекор и раѓаат оправдани фрустрации кај најголем дел од населението.¹²⁴ По примерот на неодамнешните анализи на Светската банка – која како „јавач на Апокалипсата“ е една од најомразените институции во очите на алтерглобалистите - земеме ли 5% од населението на врвот и ги споредиме нивните приходи и богатство со оние 5% на дното, односот би бил 78:1 во 1988 и 114:1 во 1993 (тоа е последниот временски период за кој постојат „официјални бројки“.) - а денес односот е неколкукратно поголем и затоа официјално недостапен. Истите податоци покажуваат дека 1% од светското население на врвот тогаш имал ист приход како и 57% од населението на дното, што би било пропорционално на околу две и пол милијарди луѓе. Каква е ситуацијата сега, по две децении „систематско раслојување“, можеме само да погодуваме и притоа да се ежиме од нечовечната дискрепанца.

¹²³ Види и Галтунг: *Трансформација на конфликти со мировни средства (трансценд метод)*; Балкански центар за мир; Скопје, 2000; стр. 88.

¹²⁴ Така и Мурцева-Шкарик: *Ненасилна трансформација на конфликти*, Институт за психологија & Балкански центар за мир; Скопје, 2007; стр. 26.

ЗА „НИВНИТЕ“ И „НАШИТЕ“ БРОЕВИ¹²⁵

Тие пишуваат за сопствените истражувања со најпофални зборови и не хипнотизираат да им веруваме. Со нашето незнаење, ние тогаш паѓаме пред нивните стапала.

Махатма Ганди: Хинду Свараџ

Мартин Лутер Кинг (Martin Luther King Junior/1929–1968), во еден од неговите најпознати антимилиитаристички говори „*Time to Break Silence*“ разборито ќе заклучи:

Доаѓа време кога тишината е предавство, и тоа време пристигна до нас... Сега ни остана само малку врз коешто можеме да градиме – освен горчината. Ние сме соочени со длабока, но разбирлива недоверба – овој начин на ‘решавање’ на разликите, едноставно не е праведен! Некако ова лудило мора да престане... Ние мораме да го запреме сега.

А токму „сега“ - на денешното ниво на научен развој, кога ги слушаме приказните за глобалната пренаселеност - земјоделството во светот, и тоа онакво какво што е во моментот, произведува 3,5 килограми храна по оброк за секого. Значи по околу 10 kg. храна дневно по глава на жител – иако, за да живее нормално, на еден човек му е доволно и по 1,5 kg. на ден! Ова е количина којашто може да ги нахрани сите живи луѓе на планетата Земја, и плус да остане вишок кој е петпати повеќе од потребното. Но, и покрај овој ноторен факт - околу една милијарда луѓе на нашата планета се хронично гладни (со бројки, за да биде повпечатливо, тоа е 10^{12} односно една единица со дванаесет нули: 1 000 000 000 000). Парадоксот да биде поголем, само во Северна Америка - САД и Канада - на годишно ниво, се фрла храна во вредност од 350 милијарди американски долари. А за да се спасат 11 милиони живи луѓе да не умрат од глад се потребни 11 милијарди долари [една милијарда \$ = спас на еден милион жители] – сума која, на пример, префинетите Европејци годишно ја трошат само за лижење сладолед. А колку за потсетување, во 2005-та, најразвиените земји во светот од групата G-8 ветија дека за пет години (значи до 2010) ќе им помогнат на Земјите во развој со 50 милијарди долари... Дадоа само три.

¹²⁵ Податоците кои тука се прикажани се земен од различни извори кои, со оглед на расположливиот простор, би ги навел сумарно - со цел да нема непотребно дуплирање на изводите. (1) Miroslav Pečujlić: *Globalizacija - Dva lika sveta*; Гутенбергова галаксија [библиотека: „Трагање за миром“, књига 6]; Београд, 2002. (2) Улрих Бек: *Што е глобализација?*; Тера Магика; Скопје, 2003. (3) Алесандро Барико: *Некст - малечка книга за глобализацијата*, Антолог, Скопје, 2010. (4) Никола Кљусев, Тодор Тодоров, Димитрија Новачевски, Таки Фити и Гоце Петрески: *Меѓународниот трансфер на технологијата и Земјите во развој - некои искуства од практиката на Југославија*; Комунист; Скопје, 1987. (5) Наталија Николовска: *Големата илузија „Промени“ - новинарски колумни*, Култура [едиција: „Утрински весник“]; Скопје, 2001. (6) Извадок од книгата *Економија* [група автори] – особено глава 11: „Меѓународна економија“, поглавје „Земји во развој“; стр. 276-299 и др.

Презентирањето на целокупните податоци може да има отрезнувачки ефект врз граѓаните. Кога последиците од економските дејствувања би биле потполно обелоденети, тогаш, во најмала рака, луѓето би биле повнимателни. Се разбира, тоа е и главната причина зошто овие факти не се јавно достапни во официјалните извештаи, туку остануваат надвор од централниот дијалог.¹²⁶

Според *Извештајот за 2009 година* на Програмата за развој на Обединетите нации (UNDP) - којшто е изработен со помош на Светската здравствена организација, при што се опфатени 140 „Земји во развој“ [т.н. Трет свет], од кои 50 спаѓаат во категоријата најслабо развиени, со БДП под 750 \$ по човек - приближно 1/3 од светското население живее во мрак и сè уште, во XXI-от век, нема никаков пристап до електрична енергија! Околу 80% од тие луѓе живеат токму во најслабо развиените земји во Африка, јужно од Сахара. Над 1,5 милијарди луѓе од земјите на Третиот свет немаат никаков пристап до струја, а три милијарди се зависни од тврдо гориво (јаглен и биомаса) кое, главно, го користат за готвење и за затоплување. А токму таквите токсични енергенси се причина за смртта на околу два милиони луѓе годишно - бидејќи го загадуваат воздухот во домовите над максимално дозволените концентрации, предизвикувајќи тешки форми на пневмонија и рак на белите дробови.

Очигледно е дека електрификацијата и обезбедувањето инфраструктура за чиста вода за пиење на локалното население не е на приоритетната листа на тамошните корумпирани влади, кои заедно со своите семејства, живеат во невиден луксуз и благосостојба. Еве на пример во Египет, во 1998, севкупниот приход по глава на жител, на годишно ниво, беше еднаков на сумата којашто е потребна да се изиграат само девет рунди голф во некој елитен клуб за богаташи! А, пак, во главниот град Каиро - каде што во почетокот на 2011, како облик на народното незадоволство изби Револуцијата која предизвика пожар во целиот арапски свет - над половина милион луѓе живеат во т.н. *Град на мртвите* или, да бидеме попрецизни, на градските гробишта (!) во големата египетска метропола, кои се простираат на површина од околу 5 km². За иронијата да биде поголема, овој квартал се наоѓа на само 10 km од најновата елитна област „Катамаја Хајтс“ во којшто комплекс се населени стотина богаташки семејства од „високата класа“ - во домови со оази, градини, езерца, базени, фонтани, сауни, игралишта за голф и за тенис, ложи за сончање и сл.

¹²⁶ Галтунг: *Трансформација на конфликти со мировни средства (трансценд метод)*; БЦМ; Скопје, 2000; стр. 85.

ЗА „НОВИТЕ“ КАСТИ И „НОВАТА“ ПАУПЕРИЗАЦИЈА

Банки дигнаа палати, распнаа мрежи широки...

и кули танки, високи;

Од сичко носат кајмакот, од потта цедат го сокот... маката нам оставаат. (...)

Кондури друзи коваат, с мотика гроб ни копаат!

Рацин: На Струга дукан да имам [5, 7]

(Коста Апостолов Солев - Рацин/1908-1943)

За разлика од директното насилство – кое Галтунг го нарече „насилство на кастата на воините“, *per analogia* структурното насилство можеме да го наречеме „насилство на кастата на трговците / бизнисмените / богатшите / лихво-банкарите / менаџерите / големопоседниците / капиталистите / буржуите“. Униформираните вооружени сили (армијата и полицијата) се специјализирани за директно насилство, додека пак неунформираната разуздана пазарна економија (олицетворена преку костумосаните банкари и директори со свечени вратоврски) често се засновува врз структури кои генерираат вештачки финансиски кризи,¹²⁷ подмитување, корупција, социјална неправда, кршење на уставно загарантираните човекови слободи и права [првенствено на оние од економско-социјалната сфера], насилства и криминал. Се прашувате на чија сметка? Се разбира, секогаш и без исклучок на сметка на „обичните“. Како што подвлекува овој доследен и разборит норвешки професор:

Токму на сметка на сиромашните – богатите градат локални, национални, регионални и глобални економски структури [ММФ, Светска банка и др.] кои креираат неизмерно богатство за некои луѓе, додека огромното мнозинство го туркаат во [волшебниот круг на] мизеријата. Најнадарените, некои од нив измамници, секогаш го наоѓаат патот 'нагоре' – но, ова е перспектива без човечко сочувство... За економистот, невработеноста е дури и нешто добро – бидејќи, во тој случај, работодавачите се во состојба повеќе да бираат [на пазарот на трудот]. А дали истата оваа теорија [тој] би ја применил на себеси [или на неговите најблиски].¹²⁸

Специјалниот пратеник на ООН одговорен за прашања поврзани со храната - Жан Зиглер, во едно свое интервју за виенскиот весник *Курир ам зонтаг*, дадено во април

¹²⁷ Една од главните причини за појавата на *светската економска криза* во 2008-2010 е несразмерната распределба на профитот и богатството на првите луѓе на големите светски компании. Имено, во 1976 директорите во Западниот свет земаа плати за 36 пати поголеми од платата на просечниот работник, додека во 1993 просечните директорски плати беа дури 131 пат поголеми од платите на просечните работници! Стотици милиони луѓе во земјите во развој се останати без работа и без приходи бидејќи рецесијата и кризата ги затворија западните пазари. Вистина губат сите – Бил Гејтс и Ворен Бафет изгубија по 7-8 милијарди долари, исто како и руските тајкуни; ама сепак, им останаа по 40-50 милијарди за „црни денови“. Оние, пак, што ја изгубија работата, изгубија 100% - па нека е тоа и 50 \$ месечно.

¹²⁸ Ј. Галтунг: *Трансформација на конфликти со мировни средства (трансценд метод)*; Балкански центар за мир; Скопје, 2000; стр. 82-83.

2010, оцени дека растот на глобалните цени на храната води кон „егзодус“, а пазарите со земјоделски производи донесоа „хорор“ во светот! Растот на производството на биогорива, спекулативната активност на пазарот на суровини и аграрните субвенции во ЕУ го прават Западот одговорен за масовен глад во сиромашните земји. Според него, токму мултинационалните компании (ТНК), во спрега со политичарите чии предизборни кампањи благонадежно ги финансираат, се одговорни за структурното насилство низ светот. Зиглер го квалификува и како „лудило“ убедувањето дека гладот е судбинска работа и додаде:

Гладот веќе одамна не е работа на судбината. Попрво би рекол дека зад секоја негова жртва се крие по едно убиство! Да, [токму така] ова е тивко масовно убиство... Постои едно стадо трговци, шпекуланти и финансиски бандити кои дивеат и градат свет на нееднаквости и ужас. Мора на тоа да се стави точка.¹²⁹

На истата бранова должина – потсвесно дополнувајќи ја познатата Гандиева мисла дека *сиромаштијата е најсуровиот облик на насилство* – Бауман (Z. Bauman), во неговото дело *Globalizacija* (PIW, Warszawa, 2000; p. 89) ќе запише: „Богатството е [наводно] глобално, сиромаштијата е [реално] локална“ – и воопшто нема да погреша. Имено, иако денес над четири милијарди жители на планетава живеат на Јужната Хемисфера (што е 2/3 од светската популација), тие поседуваат едвај 1/5 од вкупното светско богатство. Во нашево совремие, околу 1,3 милијарди луѓе – главно во Африка и Азија – живеат во крајна мизерија, односно се екстремно сиромашни. Поради бедата и безизлезот во кој се наоѓаат, дел од овие луѓе се принудени да си ги продаваат своите родени деца или, пак, своите внатрешни органи. Така, на пример, 15.000 бубрези годишно завршуваат само во арапските земји, токму од државите на Третиот свет, преку нелегалната трговија со човечки органи! Според *Извештај на UNICEF за 2009* – годишно, над девет и пол милиони деца (9.700.000) не го дочекуваат својот петти роденден! Тие умираат од глад и заразни болести за кои веќе одамна постои лек и коишто, во над 80% од случаите, релативно лесно и успешно можат да бидат излекувани со сосема обични лекарски третмани. Со други зборови, секој ден умираат над 26.000 деца – што значи дека со секој изминат час умираат околу 1.100 деца; со секоја измината минута умираат околу 20 деца, а на секои три секунди умира по едно дете. Да биде посликовито – само за два дена умираат повеќе деца отколку што беа убиени американски војници во долгогодишната Виетнамска војна. А, пак, секоја 26-та африканска трудница и идна мајка умира од компликации за време на бременоста или при породувањето.

Во Субсахарска Африка, најсиромашниот регион во светот, 20 држави денес – по сите спроведени „реформи“ и добиени „хуманитарни“ грантови и донации – имаат

¹²⁹ Изјавата е преземена од <http://www.idividi.com.mk/vesti/svet/437174> (пристап: 7.IV.2011).

реално помал приход *per capita* отколку што имаа во доцните 1970^{ти}! А токму овој „гладен (црн) регион“ со секоја измината минута плаќа по 25.000 \$ само за отплата на доспеани камати за позајмените кредити од „доброволно“ склучените аранжмани со ММФ и Светската Банка - кои притоа, со своите ригорозни програми насочени против сè што е „јавно“ - буквално ги разорија и ги ничкосаа локалните економии! Иако луѓето на прв поглед тоа не го гледаат, сепак, се чини дека сè уште - како и досега - сиромашниот Југ го „спонзорира“ богатиот Север. *Nihil sub Sole novum.*

Но, светот е „обременет со сиромаштво“ (Шкарик),¹³⁰ како најопиплив облик на структурното насилство, дури и во богатите индустријализирани *високоразвиени западни земји*. И тука никој не води грижа за сиромашните кои немаат ништо, па согласно тоа се третирани и како да не се ништо - т.е. едноставно и ладнокрвно се игнорирани од системот и неговите управувачи. Овие најзагрозени, непривилегирани и маргинализирани групи, иако безгласни - сепак се „нумерички супериорни“ во повеќето држави, вклучувајќи ги и САД. Во оваа земја, во 2006-та, 85% од богатството го имаа само петтемина најбогати Американци. Колку за илустрација, во „најдемократската држава на светот“, има четири милиони бездомници (4.000.000), 30 милиони невработени (30.000.000); околу 46 милиони (46.000.000) Американци немаат здравствено осигурување, а други 25 милиони (25.000.000) имаат несоодветно осигурување кое не им пружа речиси никаква заштита. Застрашувачки делува податокот дека богатството на мултимилијардерот Бил Гејтс - кој, патем речено, е еден од „похуманите“ во низата - во еден момент беше еднакво на збирната нето-вредност на 106 милиони (106.000.000) најсиромашни Американци! Денес во светот постојат 48 држави чиешто заеднички GDP е помал од имотот на тројцата најбогати службеници на *Microsoft*.

Зашеметувачки делува податокот дека кредитори (доверители) се само 10% од целокупното население на Земјата, додека должници се сите преостанати 90% од светската популација! 358 енормно богати *мултимилијардери* денес поседуваат повеќе од она што половина човештво заедно го заработува. А, на светско ниво, над една милијарда жители се вбројуваат во категоријата *бездомници*. Значи, во ерата на Третата технолошка револуција која ја донесе масовната компјутеризација и роботизација, покривот над глава е проблем за над 1/6 од светското население, а само во урбаните средини - според проценките на ООН вршени по одредени параметри - секој трет жител живее во субстандардни услови! На пример, само во Вашингтон - главниот град на САД, има 12.000 бездомници. Но, ситуацијата е збунувачка кога ќе се дознае дека половината

¹³⁰ Светомир Шкарик: „Македонија да зачекори по стапките на Ганди“ (интервју); *Македонско сонце*, бр. 665; 30 март 2007; стр. 12.

од нив не се невработени, туку напротив – работат со полно работно време, и повторно не се во состојба да си обезбедат сопствен дом.¹³¹

ЗА МАКЕДОНСКАТА „СУВЕРЕНА, САМОСТОЈНА, ДЕМОКРАТСКА И СОЦИЈАЛНА ДРЖАВА“¹³²

*Многу начини има, некој човек да го снема:
Некому можеш нож во стомак да му забиеш,
Некому од уста лебот да му го одземеш,
Некого од болест да не го излекуваш,
Некого в лоша куќа да го ставиш да живее,
Некого на самоубиство да го натераш,
Некого со работа непрестајно да го тормозиш,
Некого во војна да го однесеш...*

[А] само нешто од ова е забрането во нашата држава.

Бертолд Брехт (Eugen Berthold Friedrich Brecht/1898–1956)

Кај нас во Република Македонија, која според Уставот е „социјална држава“ (чл. 1, ст.1 од УРМ), живеачката на голем дел од граѓаните наместо да се подобрува, постојано и непрекинато се влошува. Во продолжение следат некои од помалку експонираните факти:

- **сиромаштијата, по „успешно спроведената транзиција“, е повисока од кога било порано!**¹³³ Според најновите достапни информации на Државниот завод за статистика, во 2009 година 31,1% од домаќинствата (речиси секое трето) беше сиромашно – што е официјално највисоката стапка на сиромаштија од осамостојувањето! И не само тоа, туку и *индексот на длабочината на сиромаштијата*, кој мери колку сиромашните се длабоко во сиромаштија, покажа најлоша бројка досега – 10,1. Загрижува и податокот дека вработеноста на членовите на семејството сè помалку обезбедува пристоен живот без сиромаштија. Имено, од 2006, поголемиот дел од сиромашните домаќинства имаа по некој вработен член! Во 2009, во 42,7% од случаите сите членови на домаќинството биле невработени а 57,3% од сиромашните домаќинства

¹³¹ *Direktna akcija* – propagandni bilten Sindikalne konfederacije „Anarho-sindikalistička inicijativa“; epoha II, #4; Beograd, 2009; (rubrika: Duh vremena), str. 8.

¹³² *До еден работник* - памфлет на Движењето за социјална правда „Ленка“ по повод Први мај (2011) - Денот на трудот; стр. 8-9 [автор на овој дел, под наслов „Социјална неправда“, е д-р Здравко Савески].

¹³³ За оваа ретко истражувана, а суштинска, проблематика види ги и студиите на д-р Илија Ацески: *Општеството и човекот во транзицијата (Македонскиот случај)*; Екопрес, Скопје, 1995 како и коавторското дело на Здравко Савески, Димитар Апасиев, Александар Ковачевски и Кире Василев: *Обезвреднување на трудот – Анализа на трудово-правната легислатива во периодот на транзицијата*, ДСП „Ленка“ во соработка со „Rosa Luxemburg“ Foundation; Скопје, 2010.

имаа барем по некој вработен член. Ова само ни говори дека да бидеш „вработен“ во РМ не е исто што и тоа да водиш „нормален“ живот, ослободен од стресот за тоа како ќе го преживееш месецот;

- **невработените постојано се над 30% од граѓаните, а голем дел од нив и долгорочно!** Кога ќе се вработат, на нашите работници сè повеќе им се кршат и најосновните работнички права и им се дава најниска можна плата. Но, голем е бројот на луѓе кои не можат ниту да се вработат! Поради погрешната економска политика, за која намалувањето на невработеноста не е главната цел, веќе над 20 години имаме невработеност која е највисока во Европа – опфаќајќи дури 1/3 од работоспособното, продуктивно население. И наместо таа да се намалува преку отворање нови работни места, сè почесто се „намалува“ по административен пат. Односно, се изнаоѓаат „брилијантни“ начини како невработените лица да не можат да се пријават за невработени и како тие да бидат избришани од евиденцијата на невработени! Особено е проблематично тоа што не може да се пријави како невработен оној човек кој самиот ќе си даде отказ од работа (бидејќи, на пример, вчерашниот комунистички директор, а денешен капиталистички „газда“ му врши перманентен мобинг);

- **класните разлики стануваат фрапантно и недозволиво големи!** Додека мнозинството едвај и сè потешко успева да „врзе“ крај со крај, некои во Македонија буквално не знаат што да им прават на парите! Според податоците на Управата за јавни приходи, во 2009 година највисоката бруто-плата изнесуваше над 63.000 ЕУР месечно!!! Поради важните поволности што државата наместо на сиромашните им ги дава на богатите (во овој случај – плаќање придонеси не на цел износ од платата, туку само на еден нејзин дел), најплатениот човек во Македонија во 2009 земаше цели 56.800 ЕУР месечно! Можете ли да си ја замислите оваа сума? Ова *de facto* значи дека оној што зема плата од 10.000 денари месечно [а тоа се најголемиот дел од вработените во РМ, особено оние од приватниот сектор], треба да работи неверојатни 349 месеци или цели 29 години (!), што е практично цел работен век, за да земе исто колку што овој господин зема за само триесет дена. А ова веќе ги надминува сите граници на толерирана нееднаквост меѓу луѓето во едно општество.

Додека сево ова се случува пред нашите очи, во нашата „социјална држава“, владите – било од левицата, било од десницата - не прават ништо! Поточно, прават – им овозможуваат сè повеќе на богатите да се богатат и сè повеќе ја намалуваат помошта на оние на кои таа им е најпотребна. И постојано ја шират заблудата дека премногу буџетски средства се одвојуваат за „социјални трансфери“! А еве што кажуваат бројките:

- **паричните средства што Агенцијата за вработување на РМ ги издвојува за обезбедување паричен надоместок и други права за време на невработеност за само пет години (2004–2009), се намалени за цели 42%! Од околу 115 милиони ЕУР, овие**

средства се намалени на околу 66 милиони ЕУР! За истиот период, бројот на невработени *de iure* т.е. формално е намален за само десетина илјади [од 309.286 во 2004, на 298.873 во 2009-та], и тоа благодарение на тоа што, дури и по цена на противустваноста, сè поголем број лица веќе не можат да се пријавуваат како невработени (пр. основачите на здруженија на граѓани – кои во РМ се околу 40-50.000).

- **паричниот надоместок во случај на привремена невработеност** го земаат сè помалку невработени и за сè пократко време! Ако пред десет години овој надоместок го земаа 34.963 невработени лица, кон крајот на 2010 него го земаа само 24.263 невработени (што е под 8% од нивниот вкупен број)! Ако во 1991 година, оној работник со работен стаж од 20 години што ќе ја изгубеше работата и што ќе ги оствареше критериумите да зема паричен надоместок имаше право на овој надоместок цели 36 месеци [три години] - денес, ако има среќа да ги оствари критериумите кои со секоја законска измена сè повеќе и повеќе се заоструваат, има право да зема паричен надоместок само десет месеци [неполна година]!

- **постојано се „чисти“ списокот на приматели на социјална парична помош!** Бројот на „социјални случаи“ постојано се намалува, но не поради тоа што тие повеќе не се загрозувани, туку бидејќи сè потешко е да се исполнат критериумите за добивање социјална парична помош и бидејќи, и за најмала причина, се одзема правото на примање на помошта чија исплата доцни и по неколку месеци. Така, додека во 2000 имаше 73.074 корисници на социјална парична помош, во 2008 овој број е намален на 57.687, односно за цели 21%. А да биде иронијата поголема - сиромаштијата во периодот 2000–2008 не само што се намали, туку и се зголеми за цели 6,4% (од 22,3% во 2000, на 28,7% во 2008 год.). А на дотогашните приматели на оваа „помош“ од срамни и недостоинствени 800 денари, особено по најновиот бран поскапувања во 2010, им е „понудено“ да се хранат од црковно-народните кујни или, пак, од уличните контејнери. Можеби најдобар показател за степенот на ароганција на моќта е следното: Социјалната инспекција при МТСП се пофали дека во 2008-та, при постапката на преиспитување на корисниците на права од социјална заштита, го намали бројот на корисници дури за фантастични 18.893 корисници и дека „успеала да заштеди во Буџетот [на грбот на најранливите категории граѓани] околу 790.000 ЕУР“. Да го парафразираме тука нашиот познат философ Ферид Мухиќ кој, во едно свое неодамнешно интервју, говорејќи за *меритократијата*, меѓу другото изјави: „Ставени меѓу дефетизмот на својата позиција и демагогијата на богатите егоисти – социјалните случаи можат само да плачат... Грижата [за овие трагични судбини, недозволиво] од општествена обврска од највисок ранг, се поместува во сферата на прашање на совеста и добрата волја на богатите поединци“¹³⁴

¹³⁴ *Глобус* – неделен весник, бр. 197; 25.1.2011; рубрика: Македонија („Сиромашните ќе маршираат по улиците“ – автор Љ. Костовски).

ЗА НАШИТЕ МЕТОДИ НА БОРБА „У НОВИОТ НИ ВЕК“

Угаснете и светлини! Мрак да биде - каракамен.

Има, има в темнината нешто живо пак да свети:

има болка на душата, има души неранети...

Кочо Рацин: „Елегии за тебе“

(Бели мугри, Самобор, 1939)

Брилијантниот христијански индивидуален анархист Толстој (гроф Лев Николаевич Толстој/1828–1910) - човекот кој во 1901 беше екскомунициран од Руската православна црква, и чијашто неизвалкана моралност беше инспирација за подоцнежните величини од рангот на Ганди и на Лутер Кинг - во своите *Исповеди* ќе запише: „И јас живеам во заблудата на учените, богати и себични луѓе од моето тесно окружување... А милиони кои некогаш живеаа, а кои живеат и сега - како повеќе да не се луѓе, туку некој вид сверови. [Едноставно] јас ја немав нивната бесчувствителност.“¹³⁵

Понесен од оваа идеја и го направив овој обид за демистификација на бездушниот неолибералистички глобализам. Но, свесен сум дека тој, сам по себе, не го поништува самиот концепт на „структурата“ - па, според тоа, и не е доволен за нејзино уривање. Впрочем, реалноста е мешавина од силни актери зад сцената и анонимни луѓе на сцената. Голем број многу мали играчи (т.е. „обични луѓе“, со сета резерва кон овој термин и неговата пејоративна конотација) ги сочинуваат „масите“ и „пазарите“ - како збир на многубројни и мали дела. А токму тука се отвора широкиот простор за граѓанскиот, социјално освестен, надпартиски, ненасилен и *ангажиран општествен активизам* - преку мобилизирање на овие „мали [понижени и навредени] луѓе“ кои се жртви на „големите [арогантни и возгордеани] играчи“ во систем кој продуцира структурно насилство и преку зголемување на нивната свесност дека, потенцијално, сите ние сме силни!¹³⁶

Впрочем, градењето мирљубива култура претставува начин за градење на подобри структури со човечки лик. Оштетувањето на здравата социјална структура, преку наметнувањето компетитивен „систем на конкуренција која го разјадува животот“ (Ганди), наместо длабоко молчење - барем кај активистите и интелектуалците кои се *polites*, а не *idiotes* [во класичното античко сфаќање на овие два термина] - треба да предизвика длабок отпор, ненасилна непослушност и жестока критика преку издржана и аргументирана *системска анализа*. Оти, повторно да го парафразираме Ганди, барањата

¹³⁵ Лав Николаевич Толстој во обработеното оригинално издание на книгата: *Изречения Магомета не вошедшие в Коран* („Посредник“; октомври, 1909) во превод на македонски како *Толстој за Мухамед - нека е Божиот мир над Него*; Студентски клуб; Скопје, 2008; стр. 112.

¹³⁶ Галтунг: *Трансформација на конфликти со мировни средства*, БЦМ; Скопје, 2000; стр. 89.

само ја покажуваат нашата ментална состојба: барајќи нема ништо да добиеме – треба сами да си го земеме она што природно ни припаѓа! Експлоатацијата на сиромашниот може да згасне не преку уривање на малубројните милионери, туку преку отстранување на незнаењето на сиромашниот и преку негово поучување за организирана несоработка со експлоататорите.¹³⁷

Во оваа ситуација, граѓаните кои се напиќани в кош, од своја страна, не смеат да ја прифатат рамнодушноста како животен став и да се помират со сè и сешто што се случува околу нив. Како што укажува контроверзниот љубљански професор со светско реноме С. Жижек (Slavoj Žižek): „Ако сакаме да ја совладаме ефективната општествена моќ - мораме најнапред да ја разбиеме нејзината фантазматична власт врз нас“. Со други зборови, да го совладаме *фантазматскиот страв* и закана од безличното битие на Власта - која, по дефиниција, управува токму благодарение на нашето незнаење, помирување и стравување.¹³⁸ Оти храброста за нашите чиновници не иде со времето – таа е безвременска и лежи во отсуството на стравот, а не во големите мускули.

Кон крајот на овој труд, ми се чини уместо, да изложам дел од отвореното писмо на поранешниот полски министер за труд Ј. Курон (Jacek Jan Kuron/1934–2004), „*До моите пријатели - алтерглобалисти*“, каде овој активист за работничките права, ни открива еден величествен и неосквернет пристап кон современата политика:

Ние имаме неограничени можности и моќ за човечко производство, но и покрај тоа мизеријата и беззаконието сè уште растат. Мнозинството од човештвото воопшто нема пристап до 'културата' – што значи, овие луѓе не можат ниту да си ги искористат своите шанси. Ти си тој, мој драг пријателе, што може да го постигне она што денешните елити не можат – да создадеш нова концепција на социјална соработка, остварувајќи ги идеалите на слободата, еднаквоста и социјалната правда. Предизвикот на 'едукативната револуција' стои пред тебе – ако ги отстраниме сите пречки од нашиот пат ќе бидеме во можност на секој жител на земјинава топка да му овозможиме пристап до Културата.¹³⁹ Ништо повеќе, ништо помалку!

А во еден луциден говор на големиот Џиду Кришнамурти (Jiddu Krishnamurti/1895–1986) - човекот кој со својот *антидогматизам* се определи за радикално индивидуален и строго неинституционален начин на дејствување и кој над пет децении патуваше

¹³⁷ С. Шкарик: „Македонија да зачекори по стапките на Ганди“ (интервју); *Македонско сонце*, бр. 665; 30 март 2007; стр. 12.

¹³⁸ Цит. сп. Е. Шелева: *Заробеници на денот* [V. Власт и патологија] – „Нултиот степен на власта“; <http://www.e-books.com.mk/05kolumni/2002/sheleva/zapis.asp?id=32>.

¹³⁹ J. Kuron: *List do przyjaciół antyglobalistów*, Warszawa, 2004 – преземено од: www.trybuna.com.pl [пристап на 27.IV.2004]. Ова е извадок од трудот на младиот полски истражувач Павел Рудницки (Paweł Rudnicki): „Андрогогија на лицата“ [2004] кој ќе биде објавен во новото издание на првото македонско електронско списание за антиглобализам *Махатма* (www.mahatma.mk). Преводот од англиски јазик е мој.

држејќи вдахновени предавања ширум светот, притоа инспирирајќи луѓе од калибарот на Далај Лама, Хаксли, Џ. Нехру, Хенри Милер, Бернард Шо и многу други видни интелектуалци и активисти - тој, во одговор на едно провокативно прашање за „луѓето од дното кои одат со патерици“ и „надлуѓето кои се на врвот“, го изјави следново:

...[Па дали вие воопшто] гледате што се случува во светот? На врвот се силните и моќни луѓе, кои ја имаат власта и ја злоупотребуваат; на дното, пак, се слабите и благите - кои се борат и прпелкаат. Наспроти ова, сетете се [само] како дрвото ја црпи силата и убавината од своите длабоки и скриени корени [кои се на дното] (...) Во човечкото општество, барем во ваквото какво што денес е уредено, слабите ги потпираат јаките и моќните. Во природата, пак, јаките и моќните ги потпираат слабите! [И] сè додека проблемите ги набљудувате со изопачен, искривен дух - ќе ја прифаќате ваквата состојба [како сосем нормална и вообичаена].

Но, јас го гледам проблемот од друга перспектива... Вашите уверенија не се плод на вашето [лично] размислување - вие само го повторувате она што ви го зборуваат авторитетите, трупате цитати, противставувате еден авторитет на друг, стар на нов. На тоа [јас] немам што да ви речам. Ама, ако го погледнете животот од гледиштето каде никаков авторитет не го искривил, [осквернил,] ниту осакатил - гледиште што не е потпрено со туѓо знаење, туку со знаење што произлегува од вашите сопствени страдања (!!!), од вашите мисли, од вашата култура, од вашето промислување, од вашата љубов - тогаш ќе го разберете ова што ви го говорам, бидејќи размислувањето на срцето е [всушност] Разбирањето... Јас лично - а се надевам дека ќе го сфатите она што сега ќе ви го кажам - немам никакви уверенија [дипломи и признанија] и не припаѓам на ниедна традиција. Отсекогаш имав ваков став кон животот. Бидејќи е очигледно дека животот, од ден на ден, се менува - уверенијата и традициите не само што ми се бескорисни, туку кога би допуштил да ме окуваат би ме спречиле да го разберам животот... Вие можете да се ослободите себеси каде и да сте и какви и да се околностите околу вас - но, тоа значи дека мора да имате сила на гениј - зашто, најпосле, генијалноста е таа способност на човекот да се извлече од состојбите во кои е вплеткан, способност да се извлече од 'маѓепсаниот круг'...

На ова можете да ми речете: „[Но,] јас немам толкава сила“. Јас на полно се согласувам со вас. [Ама] за да ја откриете својата Сила, моќта што е во вас, мора да бидете подготвени и да имате желба да се фатите во костец со предизвици [и неволји] од секаков вид. А [вие] токму тоа не сакате да го сторите... [Оти,] **Човекот е сам свој Ослободител!**¹⁴⁰

Клучни зборови: структурно насилство, сиромаштија, пауперизација, глад, „Земји во развој“ (Трет свет), транс-национални корпорации (ТНК), приход, кризи, култура.

¹⁴⁰ Овој дел, од едно од последните предавања на Кришнамурти, е преземен од периодичното списание *Јога - здравје и хармонија*, бр. 2/1996 (рубрика: „Големи учители“), стр. 32-34. Преводот од делото *Једина револуција* е на Стеван Милиќ.